
Tematiske satsingsområder 2005- 2010

Bakgrunn

I kjølvannet av vedtaket om strategisk plan for perioden 2005-2010 (sak 48/05) og i tillegg til de to hovedsatsingsområdene for marin forskning og utviklingsforskning, ble det etter forslag fra fakultetene identifisert følgende tematiske satsinger:

- Translasjonell medisin
- Nanovitenskap
- Region og regionalisering
- De store folkesykdommene
- Demokrati og rettsstat
- Europeisk integrasjon

Europeisk integrasjon som tema ble senere innarbeidet i den tematiske satsingen *Demokrati og rettsstat* som europastudier. Det ble lagt en utredning om de store folkesykdommene, men ikke opprettet programstyre eller arbeidet videre med dette som satsingsområde.

Felles for satsingene var en tidsavgrensning til perioden 2005-2010, eller fem år dersom satsingen startet etter 2005. De tematiske satsingene utviklet seg forskjellig, og de har over tid fått ulik forankring i respektive fakulteter og fagmiljø.

Universitetets strategi 2011-2015 viderefører ikke disse tematiske satsingene som sådanne. Satsingen på utviklingsrelatert forskning og marin forskning står fast. Strategien vektlegger satsing på høy kvalitet i forskning, uavhengig av tematisk felt og i bredden av universitetets fag og disipliner.

Forskningen som kan knyttes til de tematiske satsingene innenfor rammene av universitetets strategi 2005-2010, oppsummeres i det følgende, med vekt på det faglige grunnlaget, deres resultater, organisering, finansiering og oppfølging ved de respektive fakultetene.

Nanovitenskap

I 2004 ble det oppnevnt et internt tverrfakultært utvalg som utarbeidet forslag til strategi for satsing på nanovitenskap. Rapporten *Towards nanotechnology – A Strategy for nanoscience at the University of Bergen* ble positivt evaluert av et internasjonalt panel. Satsingen startet i 2005. Programmet ble ledet av en programleder, nestleder og en styringskomité *Nanoscience Advisory Committee (NAC)*.

En evaluering fra 2007 pekte på at prosjektene innenfor satsingen hadde gjort fagmiljøene sterkere i konkurransen om eksterne midler og anbefalte å åpne for flere forskningsgrupper innenfor fire programområder.

Nanovitenskapsprogrammet ble bygd rundt fagmiljø ved universitetet. Oppstartfasen for satsingen var perioden 2005-2010. I løpet av de to første årene ble i overkant av 16 mill kroner brukt til denne satsingen samlet, med ressurser brukt ved institutter, fakulteter og universitetsstyret gjennom felles budsjettposter. Dette dekket doktorgradsstipender, postdoktorstipender, utgifter i forbindelse med utveksling og innkjøp av utstyr, samt drift.

Programmets faglige leder hadde stipend fra Bergens Forskningsstiftelse (2005-2009) og hadde tilhørighet ved Institutt for fysikk og teknologi. I perioden 2005-2011 har Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet tildelt i alt 15 mill kroner budsjett til satsingen, blant annet med egenandeler, slik det fremgår av tabellen nedenfor.

Tabell 1 Nanovitenskap. Tildelinger fra Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet 2005-2011

Utstyr	5 750
Egenandeler	9 376
sum	15 126

Fakultet har fem stipendiater innenfor nanovitenskap. Den sentrale budsjettposten for støtte til nanovitenskap ble avsluttet med bevilgningen for 2010. Nanovitenskap som tematisk område hadde da mottatt 6,3 mill. kroner av universitetets felles forskningsstrategiske midler, i tillegg var det avsatt 5 mill kroner til infrastruktur fra fellesbudsjettet.

Nanovitenskapssatsingen var først konsentrert om forskning, men ble utvidet til å omfatte undervisning og etablering av studium i nanovitenskap, med bachelorstudium i nanoteknologi og masterstudium i nanovitenskap. De første masterstudentene begynte høstsemesteret 2010, og rekrutteringen har vært god.

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet har overtatt ansvaret for satsingen. I strategi 2011-2015 legger fakultetet vekt på å skape handlingsrom for og å prioritere utvalgte faglige satsingsområder, og nanovitenskap nevnes som en fire hovedgrupper av aktuelle områder.

Fakultetet har oppnevnt en arbeidsgruppe fra Kjemisk institutt og Institutt for fysikk og teknologi. Oppgaven er å synliggjøre kompetansen, potensialet, forskningsaktivitet og utdanningen som eksisterer innenfor nanovitenskap ved fakultetet, med mål om:

- At den forskningsaktiviteten og utdanningen som er bygd opp ved fakultetet innenfor nanovitenskap blir godt ivaretatt og videre utviklet i perioden 2011-2015
- forslag til organisering, som styringsstruktur og økonomi
- kartlegging av infrastruktur, behov og muligheter for samarbeid

Arbeidsgruppen skal levere sin innstilling innen 15. desember 2012.

Region og regionalisering

Det humanistiske fakultet foreslo *Region og regionalisering* som forskningssatsning i 2004. En tverrfakultær arbeidsgruppe vurderte det faglige grunnlaget for satsingen og utarbeidet planer for et forskningsprogram. Gruppen så region og regionalisering som et dynamisk satsningsområde med stort potensial for flerfaglig og tverrfaglig forskningssamarbeid og mente satsingen ville ha et bredt nedslagsfelt i forskningsmiljø ved UiB og samarbeidende institusjoner.

Opprettelsen av et utdanningsprogram ble prioritert først, med masterprogrammet i region og regionalisering som et tverrfaglig samarbeid mellom Det humanistiske fakultet, Det juridiske fakultet, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet og Det samfunnsvitenskapelige fakultet.

I 2006 ble det avsatt midler til tre stipendiater og en postdoktorstilling til å styrke satsingen. Fra 2007 er det øremerket midler til en midlertidig stilling som førsteamanuensis knyttet til studieprogrammet. Stillingen ble utlyst som fast stilling, og det ble gjort tilsetning i 2010. For en tre års periode er stillingen delfinansiert av sentrale midler.

Masterprogrammet er en sentral aktivitet innenfor satsingsområdet, med undervisning fra alle involverte fakultet. Fra 2007 er det tatt opp studenter annet hvert år, første opptak var i 2007. Siden er det tatt opp inntil 10 studenter hver høst. I programmet er det utviklet god og nær kontakt med sentrale partnere i Bergensregionen innenfor offentlig forvaltning og næringsliv.

Masterprogrammet opprettholdes og er et samarbeid mellom Det humanistiske fakultet og Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Programmet drives av Institutt for arkeologi, historie, kulturvitenskap og religionsvitenskap (AHKR), som har en tverrfaglig forskningsgruppe med "Sted, region, identitet" som tema.

Det er oppnevnt en bredt sammensatt styringsgruppe for satsingen, som møtes jevnlig. Styringsgruppen arrangerer årlig et dagsseminar i vårsemesteret. Seminaret er et møtested for UiB, offentlig administrasjon, politikere og næringslivsledere i Hordaland og fremtidig kontakt med universitetet og utviklingsmuligheter for Vestlandet drøftes.

I brev fra universitetsledelsen av 28.09.10 ble det oppnevnt nytt styre for satsinger for perioden fram til 31.07.13. I brevet er det administrative ansvaret for satsingen, etter dialog med Det humanistiske fakultet, overført til Forskningsadministrativ avdeling.

Store folkesykdommer

De store folkesykdommene ble lansert som mulig nytt satsingsområde etter forslag fra Det medisinske, Det psykologiske og Det odontologiske fakultet 16.02.05. Et planutvalg foreslo fire medisinske tematiske fagområder der det var særlig viktig å fremme tverrfaglig samarbeid om *Store folkesykdommer* og intensivere forskningsinnsatsen. Dette gjaldt: kreftsykdommer, nevrovitenskap- og psykiske lidelser, hjertesykdommer og infeksjonssykdommer.

Planutvalget pekte på at den medisinske forskningen ved universitetet var karakterisert av nært samarbeid mellom basal biomedisin og klinikk. I et oppfølgingsmøte mellom UiB og Helse Bergen om planutvalgets rapport i august 2006, ble dette pekt på som et grunnlag for videre felles satsing og samarbeid mellom UiB og Helse Bergen. Det ble sett som en utfordring å se utredningen i sammenheng med satsingen i translasjonell medisin, med prosjekter i nevrovitenskap, diabetes- og kreftforskning. På prosjektnivå var det overlapping mellom områdene. Planutvalget la til grunn en ressurstilførsel på 56 mill. kroner i seks år. For Helse Bergen var det ikke ressursgrunnlag for en tematisk satsing i tillegg til prioritering av translasjonell medisin. Dette var viktig bakgrunn for at utredningen om folkesykdommene ikke ble behandlet av universitetsstyret. Den ble heller ikke fulgt opp av de involverte fakultetene eller etablert som tematisk satsing ved universitetet.

Forskning om de store folkesykdommene er likevel svært viktig ved universitetet og i samspill med Helse Bergen. Blant annet er det tildelt ERC Advanced Grant til diabetesforskning, med professor Pål Njølstad og til forskning om schizofreni, med professor Kenneth Hugdahl som prosjektleder. Kreftforskning er tema for en av de nye SFF-tildelingene, med professor Lars Akslen som prosjektleder og SFF-tildelingen om mor- og barns helseforhold med Halvor Sommerfelt som prosjektleder er forskning om de store folkesykdommene, nasjonalt og internasjonalt. Flere og tverrfaglige fagmiljø ved universitetet er sentrale i helseøkonomisk forskning i Bergen.

Translasjonell medisin

Translasjonell medisin har som mål å bygge bro mellom basale og kliniske fagområder og å gjøre resultater fra medisinsk grunnforskning anvendbare i klinisk pasientbehandling. Økt oppmerksomhet ble rettet mot denne typen medisinsk forskning i en evaluering av klinisk forskning i 2003. Evalueringen pekte på manglende oppmerksomhet om translasjonell medisin i norske forskningsmiljø.

Et viktig grunnlag for satsing innenfor translasjonell medisin og tilgrensende fagområder ved universitetet, var Program for funksjonell genomforskning (FUGE). Et planutvalg la frem forslag til organisering av samarbeidet for å styrke translasjonell medisin ved UiB og Helse Bergen i juni 2005. Basert på dette etablerte UiB, Helse Bergen og Uni Research (Unifob AS), Translational Medical Research Consortium (TMRC). Translasjonell medisin som tematisk satsing ved UiB, hadde rådgivende, internasjonal vitenskapelig komité.

Translasjonell medisin ble organisert innenfor rammene av et veletablert samarbeid med Helse Bergen og Helse Vest. Målet om å bygge bro mellom basale og kliniske fagområder er et krav for tildeling av forskningsmidler fra Samarbeidsorganet, og UiB-mottakere av slike midler må ha en forankring ved sykehuset.

Samlet mottok satsingen i perioden 2005-2010 i alt 26,6 mill. kroner til konkrete prosjekter, 5,7 mill kroner var fra universitetets fellesbudsjett, slik det fremgår av tabellen nedenfor.

Tabell 2 Translasjonell medisin 2005-2010. Inntekter

Bergen medisinske forskningsstiftelse	14 400 mill kroner
Helse Vest	6 500 mill kroner
UiB	5 752 mill kroner
Samlet	26 652 mill kroner

En evaluering fra 2008 konkluderte med at programmet var unikt i Norge, at translasjonell medisin var styrket i Bergen, og at unge forskere hadde fått midler til å etablere robuste forskningsmiljø. Siste år med sentrale midler var 2009.

Forskning og samarbeid med Helse Bergen drives og koordineres av Det medisinsk-odontologiske fakultet, med kjernefasiliteter ved flere institutt, som Institutt for indremedisin, Institutt for biomedisin, Gades institutt og Institutt for klinisk medisin. Sentralt i virksomheten er fakultetets kjernefasiliteter. Fra NFR-programmene FUGE I og FUGE II har UiB mottatt om lag 300 mill. kroner, av dette 161 mill. kroner til forskning og 139 mill. kroner til etablering av teknologiplattformen som er kjernefasiliteter for forskning. De omfatter PROBE (proteomikk), Norwegian Microarray Consortium (NMC) og Molecular Imaging Centre (MIC), samt og kjernefasiliteter for for metabolomikk og flowcytometri. Vivariet regnes som en kjernefasilitet ved fakultetet og er viktig ressurs i translasjonsforskningen.

Det medisinsk- odontologiske fakultet følger satsingen i sin strategi 2010-2014, det påpekes at translasjonsforskning og utvikling av metodologiske kjernefasiliteter er viktige langsiktige satsingsområder.

Demokrati og rettsstat

I 2007 vedtok universitetsstyret (sak 94/07) Demokrati og rettsstat som nytt satsingsområde ved UiB. Det juridiske fakultet er koordinator og Det humanistiske og samfunnsvitenskapelige fakultet, Uni Rokkansenteret og UiB Global er representert i programstyret for satsingen. Det ble tidlig etablert tett samarbeid med CMI. Det er et mål å initiere samarbeid, aktiviteter og prosjekter om flere tematiske områder innenfor den brede paraplyen som demokrati- og rettsstatsforskningen utgjør.

Programstyret for Demokrati og rettsstat tilrettelegger for forskning og satsingen har nådd opp i konkurransen om eksterne midler. Siden oppstarten i 2008 har programstyret arbeidet for å initiere og etablere faglige møteplasser, seminarrekker, tverrfaglig samarbeid og prosjektutvikling for å oppnå ekstern finansiering.

Fire eksterntfinansierte forskningsprosjekter har direkte forankring i Demokrati og rettsstat og er innvilget 23,6 mill kroner til sammen, som det fremgår av tabellen nedenfor:

Tabell 3 Demokrati og rettsstat. Prosjektfinansiering 2008-2012

Prosjekttittel	Finansiering	Tildeling
Health promotion, dignity and human rights	NRF-NORGLOBAL	4 mill kroner
Rettsliggjøring og sosialt medborgerskap	NRF-VAM	14 mill kroner
Political Behaviour in the Supreme Court in Norway	Meltzerfondet	4.15 mill kroner
Recruitment and decision making. The effects of legal and extra-legal forces on judicial behaviour on the Norwegian Supreme Court, 1945-2009	UiB/Friforsk	0.277 mill kroner
Constitution, welfare state and citizenship	NRF-GRUNNLOV	5 mill kroner
Sum		23. 692 mill kroner

Satsingen vurderes å ha bidratt til økt faglig samarbeid, særlig mellom jus og samfunnsfag. Flere prosjektsøknader er utviklet i tett samarbeid mellom jurister og samfunnsvitere. Det har bidratt til faglig utvikling og skapt et grunnlag for videre tverrfaglig forskningssamarbeid mellom forskningsmiljø ved UiB og andre norske og internasjonale partnere. Satsingen har styrket og videreutviklet nettverk mellom fagmiljø og enheter ved UiB og i randsonen.

Demokrati og rettsstat vurderes som faglig ressurs, samarbeidende miljø eller partner i disse nye prosjekter ved Røkkansenteret og Senter for kvinne og kjønnsforskning. Demokrati og rettsstat har finansiering for to postdoktorstillinger og tre stipendiatstillinger.

Det er etablert flere nye arenaer, møteplasser og nettverk, blant annet to faste seminarrekker og fra høsten 2010 et forskerseminar om kjønnsbasert vold og menneskerettigheter. Seminarer og andre faglige arrangement er i det vesentlige finansiert av eksterne midler. Til sammen har programstyret fått 876 000 kroner i driftsmidler, hovedsakelig fra Meltzerfondet, Universitetsfondet, samarbeidsfondet for UiB og CMI og Forskningsrådets ordning med små driftsmidler, samt universitetets gjesteforskerprogram.

I strategien for Det samfunnsvitenskapelige fakultet for perioden 2011-2015 er området ett av fem strategiske satsinger.

I strategien for Det juridiske fakultet 2011-2015 heter det:

”Fakultetet skal videreføre det eksisterende satsningsområdet Demokrati og rettsstat i satsingsperioden frem til 2013. .... Det skal også tilrettelegges for at Demokrati og rettsstat kvalifiserer for å bli et fortsatt sentralt satsningsområde ved UiB i henhold til UiB sine kvalitetskriterier, forutsatt at koordineringsansvaret fortsatt ligger til fakultetet, og at man kan oppnå lokale synergieffekter ved å beholde et slikt ansvar.”

Programstyret for satsingen ble oppnevnt i mai 2008. Fakultetet tok opp spørsmålet om videreføring med universitetsledelsen sommeren 2012. Etter et møte med fakultetet, ble det slått fast at satsingen avrundes som felles, institusjonell satsing i mai 2013, og at beslutning om eventuell videreføring overlates til de involverte fakultetene.

Demokrati og rettsstat er etablert som forskningsfelt for fagmiljø og forskere ved flere fakultet og vil ha særlig oppmerksomhet om 100-årsjubileet for kvinners stemmerett i 2013, 200-årsjubileet for Norges grunnlov i 2014 og 200-årsjubileet for Norges høyesterett i 2015.

Universitetsdirektørens kommentarer

Universitetsstyret ble orientert om innsatsen innenfor de nye tematiske satsingsområdene i sak 17/08 og 57/08. Etter dette er aktiviteten i satsingene omtalt i forskningsmeldingene (sakene 62/09, 41/10, 32/11, 29/12).

Forskningsutvalget behandlet (FU-sak 16/12) et diskusjonsnotat med en oppsummering av blant annet satsingene ovenfor. Utvalget sluttet seg til at de tematiske satsingene fra forrige periode ble avrundet institusjonelt og at eventuell videreføring avgjøres av de involverte fakultetene på grunnlag av deres strategier og prioriteringer.

Selv om universitetet som fellesskap har bidratt til satsingene med betydelige midler, har ekstern finansiering vært viktig for satsingene, med midler til stipendiater og postdoktorer, nødvendig infrastruktur og mulighet til samarbeid med instituttsektoren. Gjennom ekstern finansiering er aktiviteten økt, det er bygd forskningsgrupper, skapt kunnskap og forskningssamarbeid på tvers av faggrænser, med nettverk av forskere i og utenfor UiB.

Forskningen innenfor satsingene har oppnådd betydelige eksterne ressurser gjennom konkurranse og har fått forankring i sine respektive fagmiljø og vurderes som levedyktige innenfor de ordinære strukturene. Det er viktig å ivareta den kompetansen og kapasiteten som er bygd opp i de tematiske forskningssatsingene på en god måte. De tematiske satsingene er forskningstema nedfelt i fakultetenes strategier og følges opp ved institutter. I tråd med dette, og med utgangspunkt i tidsavgrensningen som gjaldt de tematiske satsingene i forrige strategiperiode, vurderes det som riktig at beslutninger om videre oppfølging tas av de involverte fakultetene. Denne vurderingen deles av Forskningsutvalget.

Strategien for 2011-2015 setter kvalitet som rettesnor for den faglige utviklingen ved UiB, og universitetet satser på kvalitet uavhengig av tema, noe som også er reflektert i strategiene til fakultetene. Gjennomgangen og de årlige rapportene viser at det er mye samarbeid mellom fakulteter og fagmiljø, med flerfaglig og flerfakultære innsatser, enten dette er med tematiske utgangspunkt, eller med utgangspunkt i møtepunkt mellom disipliner. Det vurderes som viktig at slik innsats og slike initiativer synliggjøres og de årlige rapportene i februar synes å være en tjenlig anledning for rapportering og oppmerksomhet om videre planer.

Med disse kommentarene fremmes følgende forslag til

vedtak:

1. Universitetsstyret konstaterer at det er oppnådd viktige resultater innenfor de forskningsområdene som ble etablert som tematiske satsinger i tidsrommet 2005-2010, men at det er variasjoner mellom områdene med hensyn til hvordan og i hvilken grad de er fulgt opp
2. Videreføring av de tematiske satsingene fra 2005 – 2010, samt eventuelle nye tematiske satsinger, vurderes av fakultetene ut fra deres egne strategier og prioriteringer. Styret ber om at det i denne sammenhengen legges særlig vekt på vurderinger av flerfaglig og flerfakultært samarbeid
3. Styret ber om å få en oversikt over slike fakultetssatsinger i forbindelse med den årlige rapporteringen i februar
4. I samsvar med universitetets strategi 2011-2015 videreføres marin forskning og utviklingsrelatert forskning som felles institusjonelle satsinger.

16.11.12 /Bjørn Einar Aas/ Svenn-Åge Dahl

